

PRIEDAI

1. Vektoriai ir veiksmai su jais

Vektoriai apibūdinami ne tik skaitine verte, bet ir kryptimi erdvėje. Geometrinis vektoriaus vaizdas – tai kryptinė atkarpa, t. y. atkarpa, kuriai nurodyti pradžia ir galas. Šioje knygoje vektoriai žymimi paryškintomis raidėmis. Vektoriaus modulis, kryptinės atkarpos ilgis, žymimas ta pačia, tik neparyškinta raide.

Vektoriai yra tarp savęs lygūs, jeigu jie nubrėžti lygiagrečiai į tą pačią pusę ir jų moduliai lygūs.

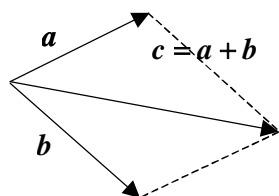
Veiksmai su vektoriais yra tokie: sudėtis, atimtis, vektoriaus daugyba iš skaičiaus, dviejų vektorių skaliarinė ir vektorinė sandaugos.

Fizikoje vektoriai gali būti laisvieji, šliaužiamieji ir surištieji. Laisvieji vektoriai yra tokie, kurių pradžios vieta erdvėje nėra svarbi fizikos reiškiniui nusakyti. Pavyzdžiui, kai kietasis kūnas juda slenkamuoju judėjimu, jo visų taškų greičiai yra vienodi ir skaitinėmis vertėmis, ir kryptimis. Todėl kūno slenkamojo judėjimo greičiu galima laikyti jo bet kurio taško greitį, t. y. greičio vektoriaus pradžia laikyti bet kurį kūno tašką.

Šliaužiamųjų vektorių nusakomas fizikinis reiškinys nepriklauso nuo jų pradžios tiesėje, kuria jie nukreipti. Toks vektorius – tai sukimo momentas, veikiantis kūną, besisukantį apie ašį. Sukimo momento modulis yra lygus jėgos vektoriaus modulio ir peties – mažiausio atstumo nuo ašies iki tiesės, kuria jėga veikia, – sandauga.

Surištojo vektoriaus pradžia susieta su erdvės tašku, nes būtent jį apibūdina. Pavyzdžiui, elektrinio arba magnetinio laukų stiprių vektoriai.

Su laisvaisiais vektoriais gali būti atliekami visi penki išvardyti veiksmai. Veiksmai su šliaužiamaisiais ir surištaisiais vektoriais atliekami tik tada, kai jų pradžios yra viename taške.

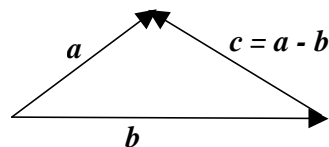
1P pav. Vektorių sudėtis

Dviejų vektorių suma (1P pav.) lygi įstrižinei lygiagretainio, kurio kraštinės yra sudedamieji vektoriai.

Dviejų vektorių skirtumas (2P pav.) yra vektorius, kurio pradžia sutampa su atėminio galu, o galas – su turinio galu.

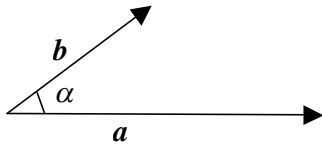
Vektoriaus a ir skaičiaus λ sandauga $b = \lambda a$ yra vektorius, lygiagretus su vektoriumi a , o jo modulis lygus sandaugai abiejų modulių: $b = |\lambda|a$.

Vektorius b nukreiptas ta pačia kryptimi kaip ir a , jeigu $\lambda > 0$, ir priešinga vektoriumi a kryptimi, jei $\lambda < 0$. λ gali būti dimensinis dydis, todėl vektorių b ir a dimensijos gali nesutapti. Tuo atveju ir b , ir a masteliai bus nepriklausomi vienas nuo kito.

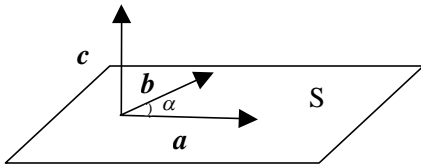
2P pav. Vektorių atimtis

Skaliarinė dviejų vektorių a ir b sandauga (3P pav.) yra skaliaras (skaičius), lygus abiejų vektorių modulių sandaugai, padaugintai iš kosinuso kampo α tarp jų. Skaliarinė sandauga žymima (a, b) arba $a \cdot b$.

3P pav. Skaliarinė sandauga

$$c = ab = abc \cos \alpha$$

4P pav. Vektorinė sandauga $c = a \times b$

dauginamųjų tvarkos. Pakeitus dauginamųjų vektorių a ir b tvarką, jų vektorinės sandaugos kryptis pasikeičia į priešingą.

Vektorinė sandauga žymima $c = [ab]$ arba $c = a \times b$. Vektorinės sandaugos priklausomybė nuo dauginamųjų tvarkos $a \times b = -b \times a$.

Fizikinis vektorinės sandaugos pavyzdys – sukimo (arba jėgų) momentas M , sukiantis kūno sukimąsi. Jis lygus spindulio vektoriaus r ir kūną veikiančios jėgos F vektorinei sandaugai:

$$M = r \times F$$

Sukimo momento skaitinė vertė $M = r F \sin \alpha$, čia α – kampas tarp vektoriaus r ir kūną veikiančios jėgos F kryptių (žr. 4.2.3 pav.).

Fizikinis skaliarinės sandaugos pavyzdys yra darbas, kurį atlieka jėga F , kai kūno, veikiamo šios jėgos, poslinkis lygus Δl :

$$A = F \cdot \Delta l = F \Delta l \cos \alpha;$$

čia α – kampas tarp jėgos F ir poslinkio Δl kryptių.

Vektorinė dviejų vektorių a ir b sandauga (4P pav.) yra vektorius c , statmenas abiem vektoriams a ir b , o jo modulis lygus abiejų vektorių modulių sandaugai, padaugintai iš sinuso kampo α tarp jų: $c = ab \sin \alpha$. Būdamas statmenas abiem vektoriams a ir b , jų vektorinės sandaugos vektorius c yra statmenas plokštumai S , kurioje guli vektoriai a ir b , ir nukreiptas taip, kad, žiūrint iš jo galo, posūkis nuo pirmojo vektoriaus (a) link antrojo (b) mažiausiu kampu vyktų prieš laikrodžio rodyklę. Iš apibrėžties aišku, kad vektorinė sandauga priklauso nuo

2. Fizikiniai dydžiai ir jų žymėjimai

Aukštis h	Pagreitis a
Bangos ilgis λ	kampinis ϵ
Dažnis ν	laisvojo kritimo g
Difuzijos koeficientas D	Paviršiaus įtempimo koeficientas σ
Garso bangos stipris I	Paviršiaus plotas S
Garso galia P	Periodas T
Garso galios lygis L	Posūčio kampas φ
Garso garsis G	Potencinė energija E_p
Greitis	Santykinė ilginė deformacija ϵ
linijinis v	Slėgis p
kampinis ω	Spindulys-vektorius r_c
Inercijos momentas I	Srovės stipris I
Įtampa U	Sukimo momentas M
Jėga F	Šilumos kiekis Q
sunkio F_g	Šilumos laidumo koeficientas λ
svorio P	Šilumos perdavimo koeficientas k
Judesio kiekio momentas L	Šilumos srauto tankis q
Kinetinė energija E_k	Šlyties modulis G
besisukančio kūno W_k	Tampros (Jungo) modulis E
Klampa	Tankis ρ
dinaminė η	Termodinaminė temperatūra T
kinematinė ν	Tūris V
Masė m	Varža
Molekulių laisvasis lėkis λ	banginė (akustinė) Z_c
Molekulių tankis n	elektrinė R
Molio masė M	šiluminė R_s
Oro drėgmė:	Vidinis statmenasis įtempis σ
absoliučioji g	
santykinė r	

3. Fizikinių dydžių lentelės

1 lentelė. Stjudento koeficientų $t_{n,P}$ vertės

$n \backslash P$	0,1	0,2	0,3	0,4	0,5	0,6	0,7	0,8	0,9	0,95	0,98	0,99	0,999
2	0,16	0,33	0,51	0,73	1,00	1,38	2,0	3,1	6,3	12,7	31,8	63,7	636,6
3	0,14	0,29	0,45	0,62	0,82	1,06	1,3	1,9	2,9	4,3	7,0	9,9	31,6
4	0,14	0,28	0,42	0,58	0,77	0,98	1,3	1,6	2,4	3,2	4,5	5,8	12,9
5	0,13	0,27	0,41	0,57	0,74	0,94	1,2	1,5	2,1	2,8	3,7	4,6	8,6
6	0,13	0,27	0,41	0,56	0,73	0,92	1,2	1,5	2,0	2,6	3,4	4,0	6,9
7	0,13	0,27	0,40	0,55	0,72	0,90	1,1	1,4	1,9	2,4	3,1	3,7	6,0
8	0,13	0,26	0,40	0,55	0,71	0,90	1,1	1,4	1,9	2,4	3,0	3,5	5,4
9	0,13	0,26	0,40	0,54	0,71	0,90	1,1	1,4	1,9	2,3	2,9	3,4	5,0
10	0,13	0,26	0,40	0,54	0,70	0,88	1,1	1,4	1,8	2,3	2,8	3,3	4,8
11	0,13	0,26	0,40	0,54	0,70	0,88	1,1	1,4	1,8	2,3	2,8	3,2	4,6
12	0,13	0,26	0,40	0,54	0,70	0,87	1,1	1,4	1,8	2,2	2,7	3,2	4,5
13	0,13	0,26	0,40	0,54	0,70	0,87	1,1	1,4	1,8	2,2	2,7	3,1	4,3
14	0,13	0,26	0,39	0,54	0,69	0,87	1,1	1,4	1,8	2,2	2,7	3,1	4,2
15	0,13	0,26	0,39	0,54	0,69	0,87	1,1	1,3	1,8	2,1	2,6	3,0	4,1
16	0,13	0,26	0,39	0,54	0,69	0,87	1,1	1,3	1,8	2,1	2,6	2,9	4,0
17	0,13	0,26	0,39	0,54	0,69	0,86	1,1	1,3	1,7	2,1	2,6	2,9	4,0
18	0,13	0,26	0,39	0,53	0,69	0,86	1,1	1,3	1,7	2,1	2,6	2,9	4,0
19	0,13	0,26	0,39	0,53	0,69	0,86	1,1	1,3	1,7	2,1	2,6	2,9	3,9
20	0,13	0,26	0,39	0,53	0,69	0,86	1,1	1,3	1,7	2,1	2,5	2,9	3,9
21	0,13	0,26	0,39	0,53	0,69	0,86	1,1	1,3	1,7	2,1	2,5	2,8	3,8
22	0,13	0,26	0,39	0,53	0,69	0,86	1,1	1,3	1,7	2,1	2,5	2,8	3,8
23	0,13	0,26	0,39	0,53	0,69	0,86	1,1	1,3	1,7	2,1	2,5	2,8	3,8
24	0,13	0,26	0,39	0,53	0,69	0,86	1,1	1,3	1,7	2,1	2,5	2,8	3,8
25	0,13	0,26	0,39	0,53	0,69	0,86	1,1	1,3	1,7	2,1	2,5	2,8	3,7
26	0,13	0,26	0,39	0,53	0,68	0,86	1,1	1,3	1,7	2,1	2,5	2,8	3,7
27	0,13	0,26	0,39	0,53	0,68	0,86	1,1	1,3	1,7	2,1	2,5	2,8	3,7
28	0,13	0,26	0,39	0,53	0,68	0,86	1,1	1,3	1,7	2,0	2,5	2,8	3,7
29	0,13	0,26	0,39	0,53	0,68	0,86	1,1	1,3	1,7	2,0	2,5	2,8	3,7
30	0,13	0,26	0,39	0,53	0,68	0,85	1,1	1,3	1,7	2,0	2,5	2,8	3,7
40	0,13	0,26	0,39	0,53	0,68	0,85	1,1	1,3	1,7	2,0	2,4	2,7	3,6
60	0,13	0,25	0,39	0,53	0,68	0,85	1,0	1,3	1,7	2,0	2,4	2,7	3,5
120	0,13	0,25	0,39	0,53	0,68	0,85	1,0	1,3	1,7	2,0	2,4	2,6	3,4

2.1 lentelė. **Universaliosios konstantos**

<i>Pavadinimas</i>	<i>Simbolis ir apibrėžtis</i>	<i>Vertė</i>
Elektrinė konstanta (vakuomo dielektrinė skvarba)	$\epsilon_0 = 1/(\mu_0 c^2)$	$8,85418782 \cdot 10^{-12}$ F/m
Gravitacijos konstanta	G	$6,672 \cdot 10^{-11}$ Nm ² /kg ²
Magnetinė konstanta (vakuomo magnetinė skvarba)	μ_0	$4\pi \cdot 10^{-7}$ H/m
Planko konstanta	h	$6,626176 \cdot 10^{-34}$ J·s
Mažoji Planko konstanta	$\hbar = h/2\pi$	$1,054589 \cdot 10^{-34}$ J·s
Šviesos greitis vakuume	c	$2,99792458 \cdot 10^8$ m/s

2.2 lentelė. **Elektromagnetinės konstantos**

<i>Pavadinimas</i>	<i>Simbolis ir apibrėžtis</i>	<i>Vertė</i>
Boro magnetonas	$\mu_B = e\hbar/2m_e$	$9,2740154 \cdot 10^{-24}$ J/T
Elementarusis krūvis	e	$1,6021773 \cdot 10^{-19}$ C

2.3 lentelė. **Atominės konstantos**

<i>Pavadinimas</i>	<i>Simbolis ir apibrėžtis</i>	<i>Vertė</i>
Smulkiosios struktūros konstanta	$\alpha = \mu_0 c e^2 / 2h$	$7,29735308 \cdot 10^{-3}$
Boro spindulys	$a_0 = \alpha / (4\pi R_\infty)$	$0,529177249 \cdot 10^{-10}$ m
Rydbergo konstanta	$R_\infty = 2\pi m c^4 / (ch^3)$	$1,0973731534 \cdot 10^7$ m ⁻¹

2.4 lentelė. **Elektronas**

<i>Pavadinimas</i>	<i>Simbolis ir apibrėžtis</i>	<i>Vertė</i>
Elektrono krūvio santykis su elektrono mase (savitasis elektrono krūvis)	$-e/m_e$	$-1,75881962 \cdot 10^{11}$ C/kg
Elektrono rimties masė	m_e	$9,1093897(54) \cdot 10^{-31}$ kg $5,48579903 \cdot 10^{-4}$ u

2.5 lentelė. **Protonas**

<i>Pavadinimas</i>	<i>Simbolis ir apibrėžtis</i>	<i>Vertė</i>
Protono rimties masė	m_p	$1,6726231 \cdot 10^{-27}$ kg $1,007276470$ u
Protono–elektrono masių santykis	m_p/m_e	$1,836152701(37)$

2.6 lentelė. **Neutronas**

<i>Pavadinimas</i>	<i>Simbolis ir apibrėžtis</i>	<i>Vertė</i>
Neutrono rimties masė	m_n	$1,6749286(10) \cdot 10^{-27}$ kg $1,008664904$ u
Neutrono ir protono masių santykis	m_n/m_p	$1,001378404(9)$

3 lentelė. Fizikinės-cheminės konstantos

Pavadinimas	Simbolis ir apibrėžtis	Vertė
Atominių masės vienetas	$m_u = m(^{12}\text{C})/12$	$1,6605402(10) \cdot 10^{-27} \text{ kg}$
Avogadro skaičius	N_A	$6,0221367(36) \cdot 10^{23} \text{ mol}^{-1}$
Bolcmano konstanta	$k = R/N_A$	$1,380658(12) \cdot 10^{-23} \text{ J/K}$
Idealiųjų dujų vieno molio tūris normaliomis sąlygomis ($T_0 = 273,15 \text{ K}$; $p_0 = 101325 \text{ Pa}$)	$V_m = RT_0/p_0$	$22,41410(19) \text{ l/mol}$
Standartinė atmosfera	1atm	101,325 Pa
Stefano ir Bolcmano konstanta	$\sigma = \pi^2 k^4 / (60 \eta^3 c^2)$	$5,67051(19) \cdot 10^{-8} \text{ W/(m}^2 \cdot \text{K}^4)$

4 lentelė. Kartotiniai vienetai

Dau-giklis	Prieš-dėlis	Sim-bolis	Dau-giklis	Prieš-dėlis	Sim-bolis	Dau-giklis	Prieš-dėlis	Sim-bolis
10^{18}	exa	E	10^3	kilo	k	10^{-3}	mili	m
10^{15}	peta	P	10^2	hekto	h	10^{-6}	mikro	μ
10^{12}	tera	T	10^1	deka	da	10^{-9}	nano	n
10^9	giga	G	10^{-1}	deci	d	10^{-12}	piko	p
10^6	mega	M	10^{-2}	centi	c	10^{-15}	femto	f

5 lentelė. Įvairių medžiagų tankis normaliomis sąlygomis ($p_0 = 1,013 \times 10^5 \text{ Pa}$, $T_0 = 293 \text{ K}$)

Medžiaga	$\rho, 10^3 \text{ kg/m}^3$	Medžiaga	$\rho, 10^3 \text{ kg/m}^3$
Acetonas	0,8	Ledas (0°C)	0,9
Akmens anglis	1,4	Magnis	1,74
Aliuminis	2,7	Medus	8,93
Amoniakas	0,77	Metanas	0,72
Augalinis alyvų aliejus	0,92	Nafta	0,8–0,9
Auksas	19,3	Natris	0,975
Azotas	$1,25 \cdot 10^{-3}$	Sausas oras	$1,29 \cdot 10^{-3}$
Ažuolas	0,8	Ozonas	$2,14 \cdot 10^{-3}$
Benzinas	0,7	Parafinas	0,9
Benzolas	0,9	Pienas	1,03
Betonas	2,2	Plastilinas	1,5
Bromas	3,12	Plienas	7,8
Chloras	$3,22 \cdot 10^{-3}$	Plyta	1,8
Cinkas	7,1	Porcelianas	2,3
Deguonis	$1,43 \cdot 10^{-3}$	Sausa žmogaus oda	0,86
Deimantas	3,5	Sausas medis: ažuolas	0,7–1
Druskos rūgštis (38%)	1,19	beržas	0,6–0,8
Etilo spiritas	0,79	pušis	0,5
Geležis	7,8	Sidabras	10,5
Germanis	2,1	Silicis	2,33
Gintaras	1,1	Stiklas	2,5
Gyvsidabris (0°C)	13,6	Švinas	11,4
Glicerinas	1,26	Terpentinas	0,87
Grafitas	5,32	Valgomoji druska	2,1
Granitas	2,8	Vandenilis	$0,09 \cdot 10^{-3}$
Guma	1,7	Vandens garai (100°C)	$0,58 \cdot 10^{-3}$
Helis	0,18	Vanduo	1,0
Kaulas	1,8–2,3	Vario sulfatas	2,2
Ketus	7,4	Varis	8,9
Kraujas	1,05	Žalvaris	8,3–8,7
Kvarcas	2,65	Žėrutis	2,8
		Žibalas	0,8

6 lentelė. Garso sklaidimo įvairiose medžiagose greitis

Medžiaga	$t, ^\circ\text{C}$	$v, \text{m/s}$	Medžiaga	$t, ^\circ\text{C}$	$v, \text{m/s}$
Akmens druska	20	4400	Plienas	20	5000–6100
Alavas	20	3320	Plytos	20	3600
Aliuminis	20	6260	Pušis	20	5030
Alkoholis	20	1180	Sidabras	20	3600
Auksas	20	3200	Stiklas (optinis)		
Ažuolas	20	4115	flintstiklas	20	4450
Benzinas	17	1170	kronstiklas	20	5220
Betonas	20	4250–5250	Stiklas organinis	20	2550
Cinkas	20	4170	Šiferis	20	4510
Deguonis	-182,9	912	Švinas	20	2160
Deimantas	20	18350	Švinas (lydytas)	330	1790
Duraliuminis	20	6400	Valgomosios druskos tirpalas (20 %)	15	1650
Geležis	20	5850	Vanduo	0	1403
Gyvsidabris	20	1450	Vanduo	20	1483
Glicerinas	20	1923	Vanduo	30	1510
Grafitas	20	1470	Vanduo	74	1555
Kamštis	20	430–530	Vanduo	100	1543
Ketus	20	≈3850	Varis	20	4700
Ledas	-4	3980	Žalvaris	20	4280–4700
Ore	0	331,5	Žibalas	20	2330
Ore	18	342,4			

7 lentelė. Žmogaus audinių ir oro akustinės savybės

Medžiaga	Tankis $\rho, \text{kg}\cdot\text{m}^{-3}$	Išilginis garso bangos greitis (vid.) $v, \text{m/s}$	Akustinis impedansas $\text{kg}\cdot\text{m}^{-2}/\text{s}$
Kaulas	$1,9\cdot 10^3$	$1,75\cdot 10^3$	$7,68\cdot 10^6$
Kraujas	$1,05\cdot 10^3$	$1,57\cdot 10^3$	$1,59\cdot 10^6$
Minkštieji audiniai	$1,06\cdot 10^3$	$1,54\cdot 10^3$	$1,67\cdot 10^6$
Oras	1,29	331	425
Raumenys	$1,04\cdot 10^3$	$1,59\cdot 10^3$	$1,64\cdot 10^6$
Riebalai	$0,92\cdot 10^3$	$1,42\cdot 10^3$	$1,33\cdot 10^6$
Smegenys	$1,02\cdot 10^3$	$1,54\cdot 10^3$	$1,56\cdot 10^6$
Vanduo	$1,0\cdot 10^3$	$1,5\cdot 10^3$	$1,5\cdot 10^6$

8 lentelė. Kai kurių medžiagų tampros modulis

Medžiaga	$E, 10^{10} \text{ Pa}$	Medžiaga	$E, 10^{10} \text{ Pa}$
Aliuminis	7	Plyta	2,8
Betonas	2	Polistirolas	0,32
Geležis	20	Porcelianas	5,8
Guma	$\approx 10^{-4}$	Sidabras	7,9
Kaulo audinys	1	Stiklas	7
Ketus	9	Švinas	1,7
Kolagenas	0,1	Varis	12,3
Oda	$0,13\cdot 10^{-5}$	Voratinklis	0,3
Plienas	21–22	Žalvaris	11

9 lentelė. Įvairių medžiagų savitoji šiluminė talpa

Medžiaga	c , kJ/(kg·K)	Medžiaga	c , kJ/(kg·K)
Acetonas	2,16	Medis	2,39
Aliuminis	0,896	Metilo spiritas	2,47
Anglies dioksidas	0,846	Natris	1,3
Anglies monoksidas	1,047	Nikelis	0,448
Auksas	0,130	Oras	1,009
Azotas	1,038	Parafinas	3,2
Benzinas	2,09	Platina	0,134
Betonas	0,92	Plienas	0,46
Cementas	0,80	Plyta	0,92
Cinkas	0,389	Porcelianas	0,80
Deguonis	0,917	Sidabras	0,234
Etilo eteris	2,33	Siera	0,712
Etilo spiritas	2,39	Smėlis	0,97
Geležis	0,465	Stiklas, laboratorinis	0,84
Germanis	0,31	paprastas	0,67
Gyvsidabris	0,138	Švinas	0,138
Glicerinas	2,39	Vandenilis	14,27
Helis	5,238	Vandens garai	2,0
Kalis	0,763	Vanduo	4,19
Kamštis	2,89	Varis	0,385
Ketus	0,55	Volframas	0,134
Kvarcinis stiklas	0,729	Žalvaris	0,385
Ledas (0°C)	2,09	Žibalas	2,14
Mašininė alyva	1,67	Žmogaus kūno	3,5

10 lentelė. Kai kurių medžiagų virimo temperatūra t_{vir} ir savitoji garavimo šiluma L ($p = 101,3$ kPa)

Medžiaga	t_{vir} , °C	r , kJ/kg	Medžiaga	t_{vir} , °C	r , kJ/kg
Acetonas	56,25	525	Glicerinas	290,5	–
Aliuminis	2450	10 900	Metanas	–161,5	510
Amoniakas	–33,4	1370	Metilo spiritas	64,6	1100
Anglis	4350	$5 \cdot 10^4$	Oras	–192	210
Auksas	2700	1650	Siera	444,6	290
Azotas	–195,82	198	Sieros dioksidas	–10,02	390
Cinkas	907	1755	Švinas	1750	8600
Deguonis	–182,97	213	Terpentinai	160	2940
Etilo spiritas	78,33	840	Toluolas	110,62	364
Fosforas	280	400	Vandenilis	–252,77	454
Geležis	2735	6340	Vanduo	100	2256
Gyvsidabris	356,58	285	Varis	2590	4790

11 lentelė. Šilumos laidumo koeficientas

Medžiaga	λ , W/Km	Medžiaga	λ , W/Km
Aliuminis	237	Ledas	0,592
Asbestas	0,1	Oras (27°C)	0,026
Auksas	318	Plienas	46
Ažuolas	0,15	Plyta	0,4–0,9
Betonas	0,9–1,3	Plyta	1–1,3
Bronza	200	Porcelianas	1,05
Geležis	80,4	Pušis	0,11
Gipsas	0,3–0,7	Sidabras	429
Gipsas	0,18–1,05	Stiklas	0,7–1,1309
Guma	0,146	Vanduo (27°C)	0,609
Klevas	0,16	Varis	401
Kvarcas	2,65	Vilna	0,039

12 lentelė. Įvairių skysčių ir dujų dinaminė klampa ($T_0 = 0^\circ\text{C}$)

Medžiaga	η , 10^{-3} Pa·s	Medžiaga	η , 10^{-3} Pa·s
Acetonas	0,337	Gyvsidabris	1,59
Acto rūgštis	1,27	Glicerinas	1393
Amoniakas	0,93	Helis	1,89
Angliarūgštinės dujos	1,40	Kraujas (sveiko žmogaus, 37°C)	2,72
Anglies dioksidas	1,67	Kraujo plazma	1,5
Anilinas	4,6	Metanas	1,04
Azotas	1,67	Oras	1,72
Azoto (I) oksidas	1,38	Pienas (20°C)	1,8
Azoto (II) oksidas	1,72	Ricinos aliejus	1200
Bromas	1,02	Tepimo alyva	30–5000
Chloras	1,29	Vandenilis	0,84
Deguonis	1,92	Vanduo (0°C)	1,8
Etilo eteris	0,238	Vanduo (100°C)	0,3
Etilo spiritas	1,22	Vanduo (10°C)	1,3

13 lentelė. Įvairių medžiagų paviršiaus įtempimo koeficientas (20°C)

Medžiaga	σ , mN/m	Medžiaga	σ , mN/m
Acetonas	24	Muilo tirpalas	40
Acto rūgštis	28	Nafta	26
Alyvų aliejus	33	Ricinos aliejus	36
Benzinas	29	Pienas	42–50
Etilo eteris	17	Šlapalas	66
Etilo spiritas	22	Vanduo	72
Gyvsidabris	470	Vario sulfatas	74
Glicerinas	59	Vištos kiaušinio baltymas	53
Kraujas	58	Žibalas	24

14 lentelė. Higrometrinė lentelė. Sočiųjų vandens garų slėgio ir absoliučiosios drėgmės priklausomybė nuo temperatūros

$t, ^\circ\text{C}$	p, kPa	$G, 10^{-3} \text{ kg/m}^3$	$t, ^\circ\text{C}$	p, kPa	$G, 10^{-3} \text{ kg/m}^3$
-10	0,287	2,14	15	1,704	12,84
-9		2,33	16	1,817	13,65
-8		2,54	17	1,937	14,50
-7		2,76	18	2,062	15,39
-6		2,99	19	2,196	16,32
-5	0,421	3,25	20	2,337	17,32
-4	0,437	3,53	21	2,486	18,35
-3	0,463	3,83	22	2,642	19,44
-2	0,517	4,14	23	2,809	20,60
-1	0,563	4,44	24	2,984	21,81
0	0,611	4,85	25	3,168	23,07
1	0,656	5,20	26	3,361	24,40
2	0,705	5,57	27	3,565	25,79
3	0,757	5,95	28	3,780	27,26
4	0,813	6,37	29	3,99	28,7
5	0,872	6,80	30	4,24	30,3
6	0,935	7,27	40	7,37	51,2
7	1,005	7,79	50	12,33	83,0
8	1,072	8,28	60	19,91	130
9	1,148	8,83	80	47,33	293
10	1,227	9,41	100	101,3	598
11	1,312	10,02	120	198	1123
12	1,401	10,67	160	618	3259
13	1,497	11,36	200	1554	7763
14	1,597	12,08			

15 lentelė. Psichrometrinė lentelė

Sausojo termometro rodoma temperatūra $t, ^\circ\text{C}$	Sausojo ir drėgnojo termometrų rodmenų skirtumas, $^\circ\text{C}$											
	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
0	100	82	63	45	28	11						
1	100	83	65	48	32	16						
2	100	84	68	51	35	20						
3	100	84	69	54	39	24	10					
4	100	85	70	56	42	28	14					
5	100	86	72	58	45	32	19	6				
6	100	86	73	60	47	35	23	10				
7	100	87	74	61	49	37	26	14				
8	100	87	75	63	51	40	28	18	7			
9	100	88	76	64	53	42	31	21	11			
10	100	88	76	65	54	44	34	24	14	4		
11	100	88	77	66	56	46	36	26	17	8		
12	100	89	78	68	57	48	38	29	20	11		
13	100	89	79	69	59	49	40	31	23	14	6	
14	100	90	79	70	60	51	42	33	25	17	9	
15	100	90	80	71	61	52	44	36	27	20	12	5
16	100	90	81	71	62	54	45	37	30	22	15	8
17	100	90	81	72	64	55	47	39	32	24	17	10

15 lentelės tęsinys

Sausojo termometro rodoma temperatūra t , °C	Sausojo ir drėgnojo termometrų rodmenų skirtumas, °C											
	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
18	100	91	82	73	64	56	48	41	34	26	20	13
19	100	91	82	74	65	58	50	43	35	29	22	15
20	100	91	83	74	66	59	51	44	37	30	24	18
21	100	91	83	75	67	60	52	46	39	32	26	20
22	100	92	83	76	68	61	54	47	40	34	28	22
23	100	92	84	76	69	61	55	48	42	36	30	24
24	100	92	84	77	69	62	56	49	43	37	31	26
25	100	92	84	77	70	63	57	50	44	38	33	27

16 lentelė. Įvairių medžiagų santykinė dielektrinė skvarba

Medžiaga	ϵ	Medžiaga	ϵ
Acetonas	21,4	Porcelianas	4–7
Anilinas	84	Rutilas	130
Benzinas	2,3	Siera	3,6–4,3
Ebonitas	2,7	Stiklas	5–10
Etilo spiritas	25,1	Transformatorinė alyva	2,2–2,5
Gintaras	2,8	Vakuumas	1
Glicerinas	39	Vandenilis	1,0003
Guma	2–3	Vanduo (0°C)	88
Ledas (–18°C)	3,2	Vanduo (20°C)	81
Marmuras	8–9	Vaškas	5,8
Metilo spiritas	33,5	Žėrutis	6–9
Oras (1,01·10 ⁵ Pa)	1,0006	Žibalas	2,0
Oras (101·10 ⁵ Pa)	1,055	Žmogaus kaulas (be antkaulio)	6–10
Parafinas	2,2	Žmogaus kraujas	85,5
Polietilenas	2,3	Žmogaus sausa oda	40–50

17 lentelė. Įvairių medžiagų savitoji varža

Medžiaga	Temperatūra °C	ρ , $\Omega \cdot m$	Medžiaga	Temperatūra °C	ρ , $\Omega \cdot m$
Alyva (transformatorinė)	20	10 ¹⁰ –10 ¹³	Vanduo (distiliuotas)	20	10 ³ –10 ⁴
Alkoholis	20	0,15·10 ^{–6}	Vanduo (distiliuotas)	20	10 ³ –10 ⁴
Druskos rūgštis (10 %)	18	16·10 ^{–3}	Vanduo (jūros)	20	0,3
Glicerinas	20	0,16·10 ^{–6}	Vanduo (upės)	20	10–100
Guma	20	10 ¹¹ –10 ¹²	Vaškas (bičių)	20	10 ¹³
Kvarcas	230	10 ⁹	Žėrutis	20	10 ¹¹ –10 ¹⁵
Mediena (sausą)	20	10 ⁹ –10 ¹⁰	Žibalas	20	10 ¹⁰
Natrio šarmas (10 %)	18	32·10 ^{–3}	Žmogaus kaulas (be antkaulio)	36,6	2·10 ⁶
Oras	0	10 ¹⁵ –10 ¹⁸	Žmogaus kraujas	36,6	1,8
Oras (skystas)	–196	10 ¹⁶	Žmogaus raumenys	36,6	1,5
Parafinas	20	10 ¹⁴	Žmogaus viršutinis odos sluoksnis (sausas)	36,6	3,3·10 ³
Sieros rūgštis (10 %)	18	25·10 ^{–3}			
Stiklas	20	10 ⁹ –10 ¹³			
Valgomoji druska (10 %)	18	83·10 ^{–3}			

18 lentelė. Temperatūrinis varžos koeficientas

Medžiaga	$\alpha, 10^{-3} \text{ K}^{-1}$	Medžiaga	$\alpha, 10^{-3} \text{ K}^{-1}$
Alavas	4,2	Nikelis	5,0
Aliuminis	4,9	Sidabras	3,6
Cinkas	3,5	Švinas	4,1
Geležis	6,2	Tantalas	3,1
Gyvsidabris	0,9	Varis	3,9
Molibdenas	3,3	Volframas	4,5

19 lentelė. Visiško atspindžio kampas riboje medžiaga-oras

Medžiaga	$\alpha_{\text{rib.}}, ^\circ$	Medžiaga	$\alpha_{\text{rib.}}, ^\circ$
Benzinas	45	Stiklas (lengvasis kronas)	40
Deimantas	24	Stiklas (flintas)	34
Glicerinas	43	Vanduo	49

20 lentelė. Įvairių medžiagų absoliutusis lūžio rodiklis ($t = 20^\circ\text{C}$, $p = 101,3 \text{ k Pa}$, $\lambda = 589,3 \text{ nm}$)

Medžiaga	n	Medžiaga	n
Acetonas	1,36	Kedrų aliejus	1,46
Akmens druska	1,54	Kvarcas	1,54
Amoniakas	1,32	Kvarcinis stiklas	1,46
Anglies disulfidas	1,63	Ledas	1,31
Anilinas	1,59	Metilo spiritas	1,33
Benzolas	1,50	Oras	1,0003
Cukrus	1,56	Sieros vandenilis	1,63
Deimantas	2,42	Stiklas (kronas) FK3	1,464
Etilo spiritas	1,36	Stiklas (flintas) F3	1,6128
Glicerinas	1,47	Polistirolas	1,59
Islandijos špatas (nepapr. spind)	1,49	Terpentinis	1,51
Islandijos špatas (papr. spind)	1,66	Vanduo	1,33299
Kanados balzamas	1,54		

21 lentelė. Žmogaus akies dalių lūžio rodikliai

Akies dalys	n
Lešiuo apvalkalas	1,38
Lešiuo centras	1,41
Ragena	1,37
Stiklakūnis	1,33
Vyzdys	1,33

22 lentelė. Glaudžiamojo lęšio didinimas ir atvaizdų pobūdis, esant skirtingiems atstumams tarp lęšio, daikto ir jo atvaizdo

Atstumas tarp daikto ir lęšio optinio centro p	Atstumas tarp atvaizdo ir lęšio optinio centro p'	Skersinis didinimas N_L	Atvaizdo rūšis
∞	f	0	Taškas
$p > 2f$	$2f > p' > f$	$-1 < N_L < 0$	Tikras, apverstas ir sumažintas
$2f$	$2f$	-1	Tikras, apverstas ir natūralaus dydžio
$2f > p > f$	$p' > 2f$	$N_L < -1$	Tikras, apverstas ir padidintas
$f > p > 0$	$p' < 0$	$N_L > 1$	Menamas, neapverstas ir padidintas

23 lentelė. Regimosios šviesos bangų ilgiai

Spalva	λ , nm	Spalva	λ , nm
Violetinė	380–450	Geltonai žalia	550–575
Mėlyna	450–480	Geltona	575–585
Žydra	480–510	Oranžinė	585–620
Žalia	510–550	Raudona	620–760

24 lentelė. Puslaidininkių savybės (t_{lyd} – lydymosi temperatūra, E_0 – draustinės energijos juostos plotis, μ_n ir μ_p – elektronų ir skylių judrumas)

Medžiaga	t_{lyd} , °C	E_0 , eV	μ_n , $10^{-2} \text{ m}^2/(\text{V}\cdot\text{s})$	μ_p , $10^{-2} \text{ m}^2/(\text{V}\cdot\text{s})$
Baras (B)	2030	1,16	0,01	0,5
Cinko oksidas	1975	3,4	2	–
Deimantas (C)	4030	5,4	18	14
Fosforas (juodasis, P)	44	0,33	2,2	3,5
Germanis (Ge)	958	0,75	39	19
Jodas (I)	114	1,3	0,25	–
Kadmio sulfidas (CdS)	1750	2,5	3,5	15–50
Sidabro bromidas (AgBr)	430	2,0	2,4	1000(1,7)
Silicis (Si)	1414	1,15	19	5
Švino selenidas (PbSe)	1065	0,15	14	14
Švino sulfidas (PbS)	1114	1,2	6,5	8
Telūras (Te)	450	0,32	17	12

25 lentelė. Elektronų išsilaisvinimo darbas A ir fotoefekto raudonoji riba λ

Medžiaga	Pagrindas	A , eV	λ , nm
Bario oksidas	Volframo oksidas	1,0–1,1	1240–1130
Baris	Volframas	1,1	1130
Cezis	Volframas	1,36	909
Cezis	Platina	1,031	895
Natrio chloridas	–	4,2	295
Natris	Volframas	2,10	590
Sidabro bromidas	–	3,7–5,14	335–240
Toris	Volframas	2,62	473
Žerutis	–	4,8	255

26 lentelė. Audinių lygiavertės dozės svertinis rodiklis

Audinys ar organas	ω	Audinys ar organas	ω
Galūnės	0,20	Plaučiai	0,12
Kaulai	0,01	Sėklidės, kiaušidės	0,12
Kaulų čiulpai	0,12	Skydliaukė	0,05
Kepenys	0,05	Skrandis	0,12
Krūtys	0,05	Šlapimo pūslė	0,05
Oda	0,01	Kiti	0,10

27 lentelė. Jonizuojančios spinduliuotės kokybės koeficientas

Spinduliuotė	Q
Rentgeno ir γ spinduliuotė	1
e^- , e^+ , miuonai	1
Neutronai $E_n < 10$ MeV	5
10 MeV $< E_n < 100$ MeV	10
100 MeV $< E_n < 2$ MeV	20
Protonai, $E_p > 1$ MeV	2
α , kitos sunkiosios dalelės ir skilimo fragmentai	20

28 lentelė. Standartinio žmogaus fizikiniai dydžiai

Amžius	30 metų
Ūgis	172 cm
Masė	70 kg
Svoris	690 N
Vidutinis žmogaus kūno tankis	1036 kg/m ³
Kraujo tankis	1050–1064 kg/m ³
Vidutinis kraujagyslėmis tekančio kraujo greitis	
arterijomis	0,2–0,5 m/s
venomis	0,10–0,20 m/s
kapiliarais	0,0005–0,002 m/s
Veikimo potencialo sklaidimo greitis judėjimo ir jutimo nervais	40–100 m/s
Normalus papildomas slėgis suaugusio žmogaus arterijoje	
diastolinis (t.y. pradinėje širdies susitraukimo fazėje)	≈9,3 (70) kPa (mm Hg)
sistolinis (t.y. galinėje širdies susitraukimo fazėje)	16,0 (120) kPa (mm Hg)
dirbančios širdies jėga pradinėje susitraukimo fazėje	≈90 N

28 lentelės tęsinys

Kūno paviršiaus plotas	1,85 m ²
Normali kūno temperatūra	36,7 ⁰ C
Atskirų kūno sričių temperatūra	
kaktos	33,4 ⁰ C
delnų	32,8 ⁰ C
padų	30,2 ⁰ C
Odos vidutinė temperatūra	34,0 ⁰ C
Savitoji kraujo šiluma	3,9 kJ/(kg·K)
Kūno šilumos talpa	3,6 · 10 ³ J/kgK
Šilumos mainų greitis	44,2 J/m ² s
Komfortinė santykinė drėgmė	40–60 %
Kraujo paviršiaus įtempimas	60 mN/m
Vandens masė, išgaruojanti per parą iš odos paviršiaus ir plaučių	0,8–2,0 kg
O ₂ sunaudojimas	260 ml/min
CO ₂ gamyba	208 ml/min
Kraujo kiekis	5,2 l
Širdies debitas	5 l/min
Arterinis kraujo slėgis	16/11 kPa
Pulsas	70 min ⁻¹
Visa plaučių talpa	6 l
Veikioji talpa	4,8 l
Įkvėpiamo oro kiekis	0,5 l
Liekamasis oro tūris plaučiuose	0,15 l
Kvėpavimo debitas	15 l/min
Raumenų masė	30 000 g – 43 % kūno masės
Riebalų masė	10 000 g – 14 % kūno masės
Kaulų masė	7000 g – 10 % kūno masės
Kraujo masė	5400 g – 7,7 % kūno masės
Kepenų masė	1700 g – 2,4 % kūno masės
Smegenų masė	1500 g – 2,1 % kūno masės
Plaučių masė	1000 g – 1,4 % kūno masės
Širdies masė	300 g – 0,43 % kūno masės
Inkstų masė	300 g – 0,43 % kūno masės
Akių masė	30 g – 0,043 % kūno masės
Savitoji kūno audinių varža:	
raumenys	1,5 Ω·m
kraujas	1,8 Ω·m
viršutinis odos sluoksnis (sausas)	3,3 · 10 ³ Ω·m
kaulas (be antkaulio)	2 · 10 ⁶ Ω·m
Dielektrinė skvarba (santykinė):	
kraujas	85,5
sausą oda	40–50
kaulas (be antkaulio)	6–10

28 lentelės tęsinys

Žmogaus kūno varža, matuojant nuo vienos iki kitos rankos pirštų galų (kai oda yra sausa ir nepažeista)	$\approx 15 \text{ k}\Omega$
Regėjimo pojūčio trukmė	0,14 s
Suaugusio žmogaus akies obuolio skersmuo	24–25 mm
Tinklainės storis	0,1–0,4 mm
Lešiuoko skersmuo	8–10 mm
Didžiausias lešiuoko storis	3,7–4,0 mm
Lešiuoko lūžio rodiklis	$\approx 1,4$
Stiklakūnio lūžio rodiklis	1,34
Akies vidinis slėgis	$\approx 104 \text{ kPa}$
Stiebelių kiekis tinklainėje	$\approx 130 \text{ mln}$

DALYKINĖ RODYKLĖ

A

Aerodinaminis pasipriešinimas 108
 Akustika 60
 Altimetras 123
 Amperas 11
 Apvalinimo intervalas 13
 Areometras 89
 Asmano psichrometras 135
 Ašis
 – *inercijos* 44
 – *sukimosi* 37
 Audiograma 81
 Audiologija 77
 Audiometrija 81
 Avogadro skaičius 104

B

Banga 60
 – *išilginė* 61
 – *skersinė* 61
 Bangos ilgis 61
 Belas 78
 Bolcmano pasiskirstymas 124
 Būsena
 – *dujinė* 88
 – *kietoji* 88
 – *skystoji* 88

C

Centrifugavimas 48

D

Dažnis
 – *garso bangos* 62
 – *sukimosi* 36
 Deformacija 151
 – *gniuždymo* 152
 – *lenkimo* 153

– *sukimo* 152
 – *šlyties* 154
 – *tempimo* 152

Dėsnis

– *antrasis Niutono* 26
 – *Archimedo* 27, 89
 – *Avogadro* 103
 – *Boilio ir Marioto* 102
 – *Gei-Liusako* 102
 – *Fiko* 167
 – *judesio kiekio momento tvermės* 41
 – *pagrindinis sukamojo judėjimo dinamikos* 39
 – *Paskalio* 89
 – *pirmasis Niutono* 26
 – *Puazeilio* 94
 – *Stefano ir Bolcmano* 140
 – *susisiekiančiųjų indų* 89
 – *Šarlio* 103
 – *Vyno* 140
 – *Vėberio ir Fechnerio* 79
 – *visuotinės traukos* 26

Dializė 175

Dydis 10

Dydžio dimensija 11

Difuzija 165

– *molekulinė* 170
 – *turbulentinė* 170

Drėkinimas 115

Dujų embolija 118

Dujos

– *realiosios* 102
 – *tobulosios* 102

E

Efektas

– *akustinis Doplerio* 71
 – *Koriolio* 45, 46
 – *pjezoelektrinis* 67

Egzosfera 125
Ekliptika 52
Eksperimentavimas 7
Ekvinokcijos linija 52
Elastingoji histerezė 156
Elektros srovė 21
– *kintamoji* 21
– *nuolatinė* 21
– *nuotėkio* 24
Elektros srovės poveikis 20, 21

F

Faktorius
– *atspindžio* 63
– *praleidimo* 63
– *sklaidos* 63
Fizika 7
– *klasikinė* 7
– *modernioji* 7
Fonendoskopas 66
Formulė
– *barometrinė* 123
– *Frenkelio* 93
– *Furjė* 146
– *Laplaso* 116
– *Stokso* 96

G

Garai
– *nesotieji* 127
– *sotieji* 127
– *vandens* 102
Garsis 78
Garso banga 60
Garso bangos
– *atspindys* 63
– *lūžis* 63
– *stipris* 62
Garso galia 62
Garso galios lygis 78
Geografinė platuma 46
Girdimumo slenkstis 78
Girokompasas 53

Girokopas 51
Greitis
– *garso bangos* 62
– *kampinis* 35, 36
– *linijinis* 36

H

Hemodializė 176
Higrometras 133

I

Infragarsas 67
Izobarė 103
Izochorė 103
Izotermė 102

J

Jėga 45
– *inercinė* 45
– *įcentrinė* 41
– *paviršiaus įtempimo* 112
– *sunkio (sunkis)* 27
– *svorio (svoris)* 27
Jonosfera 125

K

Kandela 11
Kapiliarinė banga 119
Kapiliarinis reiškiny 117
Kelvinas 10
Kietasis kūnas 37
Kilogramas 10
Klampa
– *dinaminė* 92
– *kinematinė* 92
Klausa 74
– *binauralinė* 80
Klausos adaptacija 83
Koeficientas
– *difuzijos* 167
– *paviršiaus įtempimo* 112
– *ultragarso silpimo* 70
– *šilumos laidumo* 146
Kondensacija 127

- Konstanta
 – Bolcmano 104
 – Planko 41
 – universalioji dujų 104
- Konvekcija 139
 – laisvoji 141
 – priverstinė 141
- Kriterijus
 – Grashofo 142
 – Niuselto 141
 – Stokso 107
 – Šervudo 170
 – Šmidto 171
- L**
- Laisvoji sukimosi ašis 44
- Liniuotė 15
- Lygtis
 – Bernulio 91
 – difuzijos 167
 – dujų kinetinės teorijos 104
 – Hageno ir Puazeilio 94
 – srovės tolydumo 90
 – tobulųjų dujų būsenos 104
- M**
- Masė 26
 – gravitacinė 27
 – inercinė 26
- Masės centras 37
- Masės pernaša 171
- Matavimas 10
 – netiesioginis 10
 – tiesioginis 10
- Matavimo neapibrėžtis 12
- Medžiagos
 – paviršinio aktyvumo 116
 – vidinio aktyvumo 117
- Medžiagos savybių tyrimo būdai
 – fenomenologinis 101
 – modelinis 101
- Megafonas 75
- Metalas 155
- Metras 10
- Mezosfera 125
- Mikrofonas 81
- Mikrometras 16
- Molis 11
- Momentas
 – inercijos 38
 – judesio kiekio 39
 – orbitinis judesio kiekio 41
 – sukimo 38
 – savojo judesio kiekio 42
- N**
- Nedrėkinimas 115
- Neineracinės atskaitos sistemos 45
- Nonijus 15
- Nuokrypis
 – standartinis 12, 13
 – standartinis vidurkio 13
- Nutacija 52
- O**
- Orbitinis kvantinis skaičius 42
- Oro drėgmė 123
 – absoliučioji 128
 – santykinė 128
- Osmosas 173
- P**
- Pagreitis 26, 35
 – efektyvusis laisvojo kritimo 45
 – išcentrinis 45
 – laisvojo kritimo 27
 – kampinis 36
 – Koriolio 45
- Paklaida
 – absoliučioji 11
 – atsitiktinė 11
 – santykinė 14
 – sistemingoji 11
- Pasiklivimo tikimybė 12
- Periodas 36, 62, 157
- Perkaitintas skystis 134
- Pernašos reiškiniai 165
- Posūkio kampas 35
- Precesija 52

Psichofizika 78

Psichrometras 133

Pulso banga 158

R

Rasos taškas 128

Reinoldso skaičius 94

Ribinė apkrova 28

Ruporas 75

S

Sąlyčio kampas 114

Saugos taisyklės 19

Sekundė 10

Sekundmatis 17

Skysčiai 88

– *idealieji* 89

– *realieji* 89

Skysčių klampumas 92

Slankmatis 15

Slėgis 102

– *dinaminis* 91

– *garso (akustinis)* 62

– *hidrostatinis* 91

– *molekulinis* 111

– *osmosinis* 174

– *pilnutinis* 91

– *sočiųjų garų* 127

– *statinis* 91

Sluoksnis

– *pasienio* 93

Sotavimo deficitas 128

Spinduliavimas 139

Spindulys vektorius 37

Srovės vamzdis 90

Stebėjimas 7

Stratosfera 125

Sukinys 42

Sunkis 27

Svarstyklės

– *analizinės* 28

– *elektroninės* 17, 31

– *mikroanalizinės* 29

– *spyruoklinės* 28

– *svirtinės* 17

Svarstyklių jautris 29

Svoris 27

Š

Šilumos

– *balansas* 129

– *kiekis* 146

– *laidumas* 145

– *srauto tankis* 146

Šlyties modulis 154

Šliūpo būdas 162

T

Takumas 92

Tamprumas 151

Tampros (Jungo) modulis 153

Tankis 27

Tarptautinė vienetų sistema (SI) 10

Tekėjimas

– *laminarusis* 93

– *turbulentinis* 94

Temperatūra 102

– *efektyvioji* 132

– *krizinė* 111

– *virimo* 134

Teorema

– *apie ašių perkėlimą* 38

– *apie masės centro judėjimą* 37

Termometras 148

Termoreguliacija 131

Termosfera 125

Termostatas 148

Termoterapija 148

Tirpalas

– *izoosmosinis* 174

– *hipertoninis* 175

– *hipotoninis* 175

Tonas 62

Triukšmatis 66

Triukšmas 66

Tropopauzė 124

Troposfera 124

Tūris 102

U

Ultragarsas 67

Ultragarsinis jutiklis 69

V

Vaizdinimas ultragarsu 70

Varža 21

– banginė (akustinė) 63

– elektrinė 21

– odos 22

– savitoji 21

– šiluminė 146

Vidinis statmenasis įtempis 151

Virimas 133

Viskozimetras

– kapiliarinis 97

– rotacinis 97

– Stokso 97

Vyksmas

– izobarinis 102

– izochorinis 103

– izoterminis 102

Ž

Žemės atmosfera 122

Žmogaus ausis 76

LITERATŪRA

1. P. Brazdžiūnas. *Bendroji fizika*. III dalis. Vilnius, VPMLL, 1963.
2. B. Kukšas, J. Šinkūnas, S. Vičas. *Fizika*. I t. Vilnius, Mintis, 1973.
3. B. Kukšas, S. Vičas. *Fizika*. I t. Vilnius, Mokslas, 1987.
4. B. Kukšas, S. Vičas. *Fizika*. II t. Vilnius, Mokslas, 1988.
5. A. Tamašauskas. *Fizika*. I t. Vilnius, Mokslas, 1987.
6. A. Tamašauskas, J. Vosylius. *Fizika*. II t. Vilnius, Mokslas, 1989.
7. A. Tamašauskas, J. Vosylius, Č. Radvilavičius. *Fizika*. III t. Vilnius, Mokslas, 1992.
8. M. S. Venslauskas. *Biofizika. (Ivadas)*. Kaunas, KMA leidykla, 1996.
9. J. Ašmenskas, A. Baubinas, V. Obelienis, B. Šimkūnienė. *Aplinkos medicina*. Vilnius, Avicena, 1997.
10. E. Daktaravičienė, G. Juodkaitė, K. Sukarevičius. *Akių ligos*. Vilnius, Mokslas, 1992.
11. A. Matvejevas. *Molekulinė fizika*. Vilnius, Mokslas, 1986.
12. R. Sidrys. *Akies optika*. Kaunas, KTU spaustuvė, 1994.
13. J. Brėdikis. *Širdies elektrinės stimuliacijos pagrindai*. Kaunas, 1985.
14. D. Mickevičius. *Cheminės analizės metodai*. 1 dalis. Vilnius, Žiburio leidykla, 1998.
15. R. Karazija. *Fizika humanitarams*. 1 dalis. Vilnius, TEV, 1996.
16. R. Karazija. *Fizika humanitarams*. 2 dalis. Vilnius, TEV, 1997.
17. *Fizikos praktikos darbai*. I d./ Red. P. Brazdžiūnas. Vilnius, Mintis, 1972.
18. *Fizikos praktikos darbai*. II d./ Red. P. Brazdžiūnas. Vilnius, Mintis, 1968.
19. A. Valužis. *Fizikos praktikos darbai. Mechanika ir molekulinė fizika*. Vilnius, VU, 1983.
20. B. Kriščiūnienė. *Optikos laboratoriniai darbai*. Vilnius, VU, 1980.
21. *Optikos laboratoriniai darbai*. 1 dalis. Red. V. Šalna. Vilnius, VU, 1991.
22. V. Šalna. *Optikos laboratoriniai darbai*. 2 dalis. Vilnius, VU, 1997.
23. *Elektros ir magnetizmo laboratoriniai darbai*. Parengė J. Slavėnas, V. Gudelis, J. Jasevičiūtė. VU, 1997.
24. A. Medeišis. *Fizikos praktikumo įvadas*. Vilnius, VU, 1998.
25. P. Misiūnas. *Ekspimento rezultatų apdorojimas*. Vilnius, VU, 1990.
26. E. Kėvelaitis, A. Ratkevičius, R. Miliuskas. *Kompiuterizuoti fiziologijos praktikos darbai*. I d., II d. Christian-Albrechts-Universität zu Kiel, 1993, 1994.
27. *Audiologijos pradmenys*. Parengė med. dr. V. Sakalinskas. Vilnius, Baltos lankos, 1999.
28. *Medicininė diagnostinė ir terapinė aparatūra* (laboratoriniai darbai). I dalis. Parengė prof. Jonas Skučas. Kaunas, KMA leidykla, 1996.
29. A. Tamašauskas, S. Tamulevičius. *Fizikos laboratoriniai darbai*. 1 dalis. Vilnius, Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 1998.
30. N. Astrauskienė, R. Bendorius, A. Bogdanovičius ir kt. *Mechanika, termodinamika, nuolatinė elektros srovė. Elektromagnetizmas. Banginė ir kvantinė optika. Atomo, branduolio ir puslaidininkių fizika*. *Fizikos laboratoriniai darbai*. Vilnius, Technika, 1996, 1997.
31. R. Brazdžiūnas, P. Žvirblis. *Optikos ir atomo fizikos laboratoriniai darbai*. Kaunas, Technologija, 2000.
32. P. Pipinys. *Radijacija aplink mus*. Vilnius, 1996.
33. *Iliustruotas fizikos žinynas*. Iš anglų kalbos vertė E. Kuokštis. Kaunas, Šviesa, 1997.
34. R. F. Farr. *Physics for medical imaging*. London, 1997.
35. P. Bergveld. *Electromedical Instrumentation*. Cambridge University Press, 1980.
36. J. R. Cameron. *Medical physics*. New York, 1978.
37. T. A. Delchar. *Physics in Medical Diagnosis*. London, Chapman & Hall, 1997.

38. G. Ronto and I. Tarjan. *An introduction to biophysics (with medical orientation)*. Budapest, Akademiai kiado, 1987.
39. P. B. Danes and E. N. Pinson. *The Speech Chain: the Physics and Biology of Spoken Language*. New York, W. H. Freeman and Company, 1997.
40. P. A. Tipler. *Physics*. New York, Worth Publishers, 1982.
41. L. T. Cree, S. Richmiller. *Science in nursing*. Sidney, University of Technology, 1997.
42. M. E. Holwill and N. R. Silvester. *Introduction to Biological Physics*. London, John Wiley & Sons, 1973.
43. *Physics for ophthalmologists*. Edited by D. J. Coster. Edinburgh, 1994.
44. E. G. Aird. A. *An introduction to medical physics*. London, 1975.
45. J. DuBovy. *Introduction to biomedical electronics*. NY/London, 1978.
46. H. M. Yanof. *Biomedical electronics*. London, 1972.
47. *Principles of biomedical instrumentation and measurement*. Edit. by R. Aston, 1990.
48. E. R. Cohen and N. Taylor. *The Fundamental Physical Constants*. Physics Today, August 1999.
49. *Handbook of Physial Quantities*. I. S. Grigoriev, E. Z. Meilikov. CRC Press, 1997.
50. Breuer *Taschenatlas physik für mediziner*. Springer- Lehrbuch, 1995.
51. S. J. Williamson, H. Z. Cummins. *Light and color in nature and art*. New York, 1983.
52. D. Methling. *Bestmmen von Sehhilfen*. –Stuttgart: Ferdinand Enke Verlag, 1996.
53. Қ. Ғ. Ёсәәкәә. *Žošñ òčēčžč. Ğinžāā, Āūnuq' uziēā*, 1978.
54. А. Қ. Šāgčēiā. *Žošñ òčēčžč, žēāžñšikčžč č žčīāškančžč. Ğinžāā, Āūnuq' uziēā*, 1982.
55. А. Қ. Šāgčēiā. *Ĝāāčōčkñžā' č ičēiēčč÷ānžā' òčēčžā. Ğinžāā, Āūnuq' uziēā*, 1999.
56. Äē. I. Ğžščik. *Īlq' òčēčžā n ičēiēčč÷ānžčĝč ščĝāšāĝč. Ğinžāā, Āūnuq' uziēā*, 1986.
57. Ę. Ę. Añēāĝāēiā, А. А. Āāšēāĝiā. *Óāčāčñāēūkq' òčēčžā. Ğinžāā, Қāóžā*, 1987.
58. Ž. Ž. Īicāāķiā. *Ōčēčž ā činñ'ō ó ičēiēčq. Ğinžāā, Қāóžā*, 1986.
59. Ń. Č. Āāāčēiā. *Ćēqē č nīēķōā. Ğinžāā, Қāóžā*, 1976.
60. Č. А. Žññāóēiāā, Ğ. Ā. Iēiōčķā, Ę. Ā. Čikōiā. *Šóžitāññāi ž eqiīšqñiškūĝ šqīñāĝ ĩ òčēčžā. Šāā. А. Қ. Šāgčēiā. Ğinžāā, Āūnuq' uziēā*, 1983.
61. *Ęqīīšqñiškūē č ēāžōčikūē žñlāščĝāķñ ĩ ĝāāčōčkñžīē č ičēiēčč÷ānžīē òčēčžā. Šāā. Ā. Ń. Žšīēñiš, А. Қ. Šāgčēiā, Ā. Ī. Nāĝiēiā. Žčūčķāā, Ęōĝčķā*, 1983.
62. *Ęqīīšqñiškūē šqžñčžōĝ ĩ iļlāē òčēčžā. Šāā. Ā. Ğ. Čāšqāķēik, Қ. Қ. Ğāēiā. Ğinžāā, Ļšīñāālāķčā*, 1985.
63. *Īlčē òčēč÷ānžčē šqžñčžōĝ. Ğāōqķčžā. Šāā. А. Қ. Ğāñāāāā, Ā. Ō. Žčñāēāā. Ğinžāā, ĞĆŌ*, 1991.
64. Ļ. Ń. Iōēžčķ, Č. Č. Ļiļiāā. *Īlčē òčēč÷ānžčē šqžñčžōĝ. Ğiēāžōē'sķq' òčēčžā. Šāā. А. Қ. Ğāñāāāā, Ā. Ō. Žčñāēāā. Ğinžāā, ĞĆŌ*, 1988.
65. *Ōčēč÷ānžčē šqžñčžōĝ. Ğāōqķčžā č ĝiēāžōē'sķq' òčēčžā. Šāā. Ā. Č. Čāāšikīiāā. Ğinžāā, Қāóžā*, 1967.

FIZIKA BIOMEDICINOS IR
FIZINIŲ MOKSLŲ STUDENTAMS. I dalis

Redaktorė *Zita Manstavičienė*
Korektorė *Asta Demšienė*
Viršelio dailininkas *Gediminas Markauskas*

Išleido Vilniaus universiteto leidykla
Spausdino Vilniaus universiteto leidyklos spaustuvė. Tiražas 1500 egz.
Universiteto g. 1, Vilnius
El. paštas: leidykla@leidykla.vu.lt